

відмовитись од нав'язливої ідеї, подолати інертність мислення; незалежність суджень; критичність мислення, здібність оцінково характеризувати); *самоорганізаційні* здібності (здібність бачити мету в побічній меті, планувати діяльність і раціонально використовувати час; здібність до самоконтролю; здібність до об'єктивного самооцінювання; старанність; здібність до рефлексії та корекції; здібність до вольових зусиль); *комунікативні здібності* (здібність акумулювати та використовувати творчий досвід інших; здібність до співпраці; здібність організувати колективну навчально-творчу діяльність; здібність відстоювати свою думку та переконувати інших; здібність уникати конфліктів та успішно розв'язувати їх).

Звичайно, кожен із зазначених компонентів творчих здібностей відіграє певну роль у процесі творчої діяльності. Однак більшість авторів у своїх дослідженнях, як основу творчих здібностей, виділяють інтелектуальний компонент. Інтелектуально-евристичні здібності називають творчими у вузькому значенні слова – креативними. Саме вияв цих властивостей характеризує діяльність як творчу [8].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проблемам творчості та творчих здібностей особистості приділено достатньої уваги як у зарубіжних, так і вітчизняних психологічних дослідженнях. Проблема творчості є взаємопов'язаною із проблемами творчих здібностей та обдарованості особистості, які мають складнокомпонентний характер. У зарубіжних дослідженнях здатність до творчості розглядають як креативність і розуміють як загальну здібність особистості, що динамічно розвивається й характеризується своєрідністю й цілісною сукупністю таких особистісних рис: творчим потенціалом, творчою активністю, творчою спрямованістю, творчою індивідуальністю, імпровізацією. Ці риси сприяють самоактуалізації, формуванню зрілості та більш ефективній соціалізації особистості.

Список використаних джерел:

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б.Богоявленская - М.: Академия, 2002. - 320 с.
2. Воронцова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми / Е.Воронцова// Психолог. - 2006. - № 25-28. - С. 5-25.
3. Главник О. Психологічна підтримка творчості учня. / О.Главник, В.Зоу. — К: Редакція загально педагогічних газет. – 2003.-128с. (Б-ка „Шкільного світу”).
4. Клепиков О.І. Основи творчості особистості: Навчальний посібник для студентів вузів / О.І.Клепиков, Т.Т.Кучерявий. — К: Вища школа 1996. - 295с.
5. Кульчицкая Е.И. Одаренность как психологическая проблема / Е.И. Кульчицкая// Практична психологія та соціальна робота. —2001. —№7,8. — С.28-30; 14-15.
6. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность школьников: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. / Н.С.Лейтес. — М.:Изд. центр "Академия", 2001.-320с.
7. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. Моляко // Творческая конструктология (пролегомены). – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.
8. Пивоварова О.В. Методи розвитку творчого мислення / О.В.Пивоварова // Практична психологія та соціальна робота. - 2007. - № 2. - С. 52-54.
9. Туник Е.Е. Оценка способностей и личностных качеств школьников и дошкольников. / Е.Е.Тунник, В.П.Опутникова. - СПб.: Речь, 2005. - 104 с.

Резюме. В статье раскрыты основные представления современной психологии о понятиях творчества и творческих способностей личности. Рассматриваются содержание и структура творчества, и творческого процесса, раскрыты его особенности. Обсуждается связь понятия творчества, одаренности и творческих способностей личности, освещены их структура и компонентный состав.

Ключевые слова: творчество, творческая деятельность, творческое мышление, творческие способности личности, одаренность, креативность.

Summary. The article reveals the basic ideas of modern psychology with the concepts of creativity and creative abilities. Discusses the content and structure of creativity and the creative process, disclosed its features. Discusses the relationship of the concepts of creativity, talent and creative abilities, lit their structure and composition.

Key words: creativity, creative activities, creative thinking, creative ability, personality, talent, creativity.

УДК 159.955-057.87

Ю.С. МАРЧУК, О.С. СОЗОНЮК

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Резюме. У статті викладено результати теоретичного вивчення психологічних особливостей розвитку професійного мислення майбутніх психологів. Виявлено особливості професійного мислення та мотивації у процесі фахової підготовки

Ключові слова: професійне мислення, соціальний розвиток, мислення, творче мислення, технічне мислення, професійна діяльність, розвиток, самооцінка, мотивація.

Постановка проблеми. Проблеми мислення людини взагалі та професійного мислення зокрема, до цього часу залишається однією з найбільш складних, таких, у яких значно більше невирішеностей, ніж досягнень.

Невирішеність проблеми сутності професійного мислення зумовлює й недостатню спрямованість фахової підготовки майбутніх психологів на його цілеспрямований розвиток, що стає одним з найактуальніших завдань сучасної педагогічної та вікової психології.

У контексті дослідження мисленнєвих властивостей фахівців сучасна психологія акцентує увагу на тому, що професійне мислення є особливим видом мисленнєвих процесів, які забезпечують вирішення особистістю проблем її професійної діяльності, та характеризується таким: специфічними узагальненнями (Д.Н. Завалішина, Є.В. Конєва), творчим характером (Ю.М. Кулюткін, О.М. Матюшкін), складно структурованою системою знань, що його визначає (А.В. Карпов), оперативністю, гнучкістю, критичністю (І.Д. Пасічник), понадситуативністю (В.О. Мазілов, О.В. Панкратов, В.А. Петровський), усвідомленістю, рефлексивністю (О.С. Анісімов, Ю.В. Громико, І.М. Семенов, С.Ю. Степанов).

Попри наявність значної кількості праць, присвячених вивченню професійного мислення психолога, воно залишається одним із найменш досліджених та найбільш суперечливих явищ. Це зумовлено як невизначеністю сутності його родової ознаки, так і відносною “молодістю” самої професії психолога, її новітнім характером, незначним досвідом професійної підготовки майбутніх фахівців в Україні, а також специфічними ознаками її складного предмета – психічного.

Дослідженню окремих механізмів і властивостей професійного мислення психологів присвячені праці Г.С. Абрамової, Р.М. Загайнова, М.М. Кашапова, Н.П. Локалової, В.А. Семиченко, М.О. Холодної, Л.Б. Шнейдер та ін., проте, незважаючи на значні досягнення вчених, можна стверджувати про його недостатнє вивчення, особливо в контексті цілісного бачення як змістово-процесуального феномена, “особливої субстанції, що має власні закони розвитку та життя” (Г.П. Щедровицький).

Невирішеність проблеми сутності професійного мислення зумовлює й недостатню спрямованість фахової підготовки майбутніх психологів на його цілеспрямований розвиток, що стає одним з найактуальніших завдань сучасної педагогічної та вікової психології.

Відаючи належне наявним дослідженням зарубіжних (Ж. Бартон, М. Стефен, Р. Стратфорд, Х. Уелман та ін.) і вітчизняних науковців (Н.І. Пов’якель, М.Л. Смульсон, Ю.М. Швалб, Н.Ф. Шевченко, Л.Ф. Щербина та ін.), присвяченим особливостям розвитку інтелектуальних функцій, мисленнєвих компетенцій студентів психологічних напрямів підготовки, слід зазначити, що на сьогодні залишаються недослідженими психологічні механізми й закономірності розвитку професійного мислення у майбутніх фахівців у процесі навчання у вищій школі.

В даний час, коли відбувається оновлення всіх сторін життя нашого суспільства, все більш очевидним стає необхідність глибокої наукової розробки психологічних основ формування сучасного професійного мислення фахівця. Тому дана тема дослідження є актуальною в сучасному світі.

Мета статті - вивчення психологічних закономірностей розвитку професійного мислення у майбутніх психологів у процесі навчання у вузі.

Результати теоретичного дослідження. Узагальнюючи досвід вивчення поняття «професійне мислення», потрібно вказати, що у ряді наукових досліджень професійне мислення розглядається як процес розв’язування професійних задач у тій чи іншій галузі діяльності, а в деяких дослідженнях професійне мислення розглядається як тип орієнтування фахівця у предметі своєї професійної діяльності. Однак, найчастіше поняття «професійне мислення» вживається одночасно в обох цих значеннях. Так, прийнято говорити про «технічне» мислення інженера, робітника у певній галузі, про «клінічне» мислення лікаря, «просторове» мислення архітектора, «економічне» мислення економіста й менеджера, «художнє» мислення працівників мистецтва, «математичне» мислення тощо[1, с.43].

Безумовно, мисленнєві процеси у різних фахівців відбуваються за одними й тими ж психологічними законами, однак є специфіка предмета, засобів, результатів праці, відносно яких здійснюються мисленнєві операції. Тому, насамперед, враховуються деякі особливості мислення фахівця, що дозволяють йому успішно виконувати професійні завдання на високому рівні майстерності: швидко, точно, оригінально розв’язувати як ординарні, так і неординарні задачі в певній предметній галузі. Таких фахівців звичайно характеризують як людей творчих у своїй професійній галузі, як людей, що по-особливому сприймають предмет своєї діяльності й здатні до раціоналізаторства, новаторства, відкриття нового. Отже, професійне мислення – це мисленнєва діяльність, яка спрямована на розв’язання професійних задач у певній предметній галузі. Якщо специфіка професійного мислення залежить від своєрідності задач, які розв’язуються різними фахівцями, то якість професійної діяльності чи рівень професіоналізму залежить від розвиненості професійного мислення[2, с.71].

У сучасній психології прийнято розрізняти теоретичне й практичне мислення (останнє є предметом нашого дослідження), або теоретичний і практичний інтелект. Досліджуючи теоретичне та практичне мислення, С. Л. Рубінштейн і Б. М. Теплов у своїх наукових працях виділили суттєві особливості практичного мислення: - зв’язок із дійсністю, з безпосереднім практичним перетворенням дійсності (акцентування на регуляційній функції мислення); - конкретність такого мислення («припасування» до одиничних, часткових обставин дії); - часові обмеження в проходженні мисленнєвих операцій.

Зважаючи на те, що професійне мислення є й практичним мисленням, розглянемо функції практичного мислення. Регуляційна функція, як істотна характеристика психічного відображення, особливо значима для практичного мислення. Вона акцентує його включення у безпосереднє реальне перетворення професіоналом об’єкта праці: це мислення в дії, для дії й діями (тобто операційними утвореннями, які підлягають, як правило,

негайному здійсненню). Дана особливість розглядалася С. Л. Рубінштейном і Б. М. Тепловим як найважливіша розпізнавальна ознака теоретичного й практичного мислення в їхньому відношенні до практики [3, с.28].

Ґрунтуючись на наукових поглядах С.Л. Рубінштейна і Б.М. Теплова, більшість учених-психологів (Г.Г. Валіулліна, Л.Р. Джелілова, Д.М. Завалишина, О.В. Конев, Ю.К. Корнілов, Г.С. Костюк, І.Д. Пасічник, О.В. Ягупов та ін.) визначає професійне мислення як практичне за своєю природою. Воно, залежно від рівня існування проблемності як суб'єктивної реальності, визначається двома рівнями функціонування: 1) ситуативний рівень – пов'язаний з виявленням фахівцем причин виникнення суперечності та способів її усунення, подолання. Зміни, що відбуваються в суб'єкті у процесі вирішення проблемної ситуації, переважно пов'язані з реконструкцією способів здійснення професійної діяльності. Цей рівень визначається ситуаційною мотивацією особистості й зумовлений впливом певних умов професійної діяльності; 2) понадситуативний рівень – визначається усвідомленістю фахівцем необхідності зміни та вдосконалення певних особливостей власної особистості, що виявляється в пошуку засобів цілеспрямованого формування власних професійно значущих та особистісних якостей. Успішність професійного мислення фахівця залежить від множини ситуаційних, зовнішніх чинників, які визначають характер вирішуваних професійних проблем, та особистісних, внутрішніх чинників, що зумовлюють особливості інтелектуальної сфери особистості, її індивідуально-психологічні властивості [3, с. 36].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Теоретичний аналіз та узагальнення наукових підходів до розуміння сутності професійного мислення психолога дали підстави стверджувати, що воно є системоутворювальним компонентом фахової компетентності; має змістовну та процесуальну форми, залежить від множини ситуаційних, зовнішніх чинників, які визначають специфіку вирішуваних професійних проблем, й особистісних, внутрішніх детермінант, що характеризують особливості інтелектуальної сфери фахівця, його індивідуально-психологічні властивості. За своїм змістом професійне мислення психолога складається з таких базових компонентів, як ціннісно-мотиваційний, понятійно-змістовий, операційний та рефлексивний, що відображають внутрішню психологічну будову мисленнєвої діяльності фахівця, як і будь-якої предметної діяльності.

Розвиток професійного мислення психолога відбувається на всіх етапах, проте сенситивним періодом, що забезпечує його ефективність, є етап професійної підготовки фахівця у вищому навчальному закладі.

Отже, розвиток мислительних особливостей лежить в основі підготовки продуктивного фахівця. Який йде від зовнішніх форм логічного мислення до внутрішніх форм мислительної діяльності, що передбачає перехід до вищих рівнів розуміння предмету професійного пізнання. Тому, складність, невизначеність феномена мислення людини, неоднозначність наукових трактувань його механізмів, наявність різних наукових позицій щодо розуміння сутності професійного мислення фахівця взагалі та психолога зокрема зумовили необхідність аналізу методологічних основ вивчення та розвитку професійного мислення, що дало змогу наповнити його концептуальний простір.

Список використаних джерел:

1. Андронов В.П. Психологічні основи формування професійного мислення лікаря / В.П.Андронов. –Саранск.
2. Решетова З.А. Психологічні основи професійного навчання./ З.А.Решетова. — М.: МДУ, 1985.
3. Рубінштейн С.Л. Основи загальної психології (у двох томах)/ С.Л.Рубінштейн. – М.: Педагогіка, 1989.– т.2.

Резюме. В статті изложены результаты теоретического и эмпирического исследования особенностей развития профессионального мышления будущего психолога. Обнаружены особенности профессионального мышления и мотивации в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональное мышление, социальное развитие, мышление, творческое мышление, техническое мышление, профессиональная деятельность, развитие, самооценка, мотивация.

Summary. The article presents the result of theoretical and empirical study of peculiarities of professional thinking and motivation in the process of professional training. The particular professional thinking and motivation in the process of professional training.

Key words: professional thinking, social development, thinking, creative thinking, technical thinking, professional activities, development, self-concept, motivation .

УДК 159.942:316.614.5

А.М. МЕЛЬНИК

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗНИЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНИХ АГЕНТІВ: СІМ'Ю, ОСВІТУ ТА СОЦІУМ

Резюме. У статті розкрито психологічні механізми зниження тривожності студентів коледжу через врахування наступних аспектів: вікових особливостей, особистісних якостей та суб'єктів впливу (у даному випадку – соціальних агентів: сім'я, освіта, соціум). Будь-які відхилення від загальноприйнятих норм розвитку студента (наприклад, низький рівень самооцінки студента, неповні сім'ї, насильство з боку батьків, відсутність взаємодії з ровесниками та викладачами) є потенційними факторами ризику, які спричиняють стан тривожності.